

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

**ORTADOĞU'DA KÜRTÇE RADYO
YAYINLARI: ERİVAN RADYOSU ÖRNEĞİ
(1955-1990)**

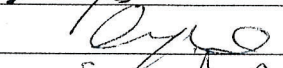

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ALİ AĞCAKULU

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. ALİ SATAN

İSTANBUL, 2012

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506309982 no. lu Ali AĞCAKULU' nun hazırladığı "Ortadoğu'da Kürtçe Radyo Yayınları: Erivan Radyosu Örneği (1955 – 1990) " konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 15. maddesi uyarınca 12.09.2012 tarihinde saat 10.00' da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin kabulüne ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yard. Doç. Dr. Ali SATAN	Kabul	
Doç. Dr. Cengiz TOMAR	Red	
Yard. Doç. Dr. Göksel ÖZTÜRK	Kabul	

ORTADOĞU'DA KÜRTÇE RADYO YAYINLARI: ERİVAN
RADYOSU ÖRNEĞİ (1955-1990)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	11
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	15
1. ORTADOĞU VE KÜRTLER.....	15
1.1 SOĞUK SAVAĐ DÖNEMİ'NDE KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN ORTADOĞU POLİTİKALARI.....	15
1.1.1 SOĞUK SAVAĐ.....	15
1.1.2 SSCB ve ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKALARI.....	16
1.1.4 OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE'YE KÜRT POLİTİKASI.....	20
1.1.5 İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI.....	22
1.2 KÜRTLER ve KÜRTLERİN YAĐADIĐI BÖLGENİN JEOPOLİTİĞİ.....	23
1.2.1 KÜRT BOYLARI.....	25
1.2.2 TÜRKİYE'DEKİ KÜRT AĞİRETLERİ ve YAĐADIKLARI YERLER.....	27
1.2.2.1 MUNZUR DAĐLARI BÖLGESİNDE YAĐAYAN AĞİRETLER.....	30
1.2.2.2 GÜNEYDOĞU TOROS DAĐLARI BÖLGESİNDE YAĐAYAN AĞİRETLER.....	31
1.2.2.3 KARACADAĞ BÖLGESİNDE YAĐAYAN AĞİRETLER.....	31
1.2.2.4 AĞRI DAĐI BÖLGESİNDE YAĐAYAN AĞİRETLER.....	33
1.2.2.5 HAKKÂRİ DAĐLARI BÖLGESİNDE YAĐAYAN AĞİRETLER.....	34
1.2.2.6 BİRLİK OLMAYAN AĞİRETLER.....	35
1.2.2.7 İÇ ANADOLU'DA YAĐAYAN KÜRTLER.....	38
1.2.3 KÜRTÇE VE LEHÇELERİ.....	39
1.2.4 DİN VE MEZHEPLER.....	42
1.2.4.1 SÜNNİ KÜRTLER.....	43
1.2.4.2 Őİİ KÜRTLER.....	44
1.2.4.3 ALEVİ KÜRTLER.....	44

1.2.4.4 YEZİDİ KÜRTLER	45
1.2.4.5 YARISANI KÜRTLER	48
2. İKİNCİ BÖLÜM	49
2. KÜRTLERE YÖNELİK RADYO YAYINLARI	49
2.1 ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE PROPAGANDA	49
2.2 ABD ETKİSİNDEKİ KÜRTÇE RADYO YAYINLARI	50
2.2.1 LEVANT RADYOSU	50
2.2.2 ŞARKÛ'L-EDNÂ RADYOSU	51
2.2.3 BAĞDAT RADYOSU (1936-1958):	51
2.2.4 İRAN RADYOLARI	52
2.3 SSCB ETKİSİNDEKİ KÜRTÇE RADYO YAYINLARI	53
2.3.1 KIZIL KÜRDİSTAN RADYOSU	53
2.3.2 KAHİRE RADYOSU	53
2.3.3 BAĞDAT RADYOSU (1958'DEN SONRA)	53
2.3.4 TİFLİS VE GÜRCİSTAN	54
2.3.5 ERİVAN RADYOSU	54
2.4 GİZLİ RADYO YAYINLARI	55
2.5 TÜRKİYE'DE KÜRTÇE RADYO YAYINININ PLANLANMASI	56
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	57
3. ERİVAN RADYOSU	57
3.1 ERİVAN RADYOSU KISA TARİHİ	57
3.1.1 RUSYA'NIN SESİ RADYOSU	59
3.1.2 SOVYETLERİN ERİVAN'DAKİ ÇALIŞMALAR	59
3.1.3 SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN YETİŞTİRDİĞİ KÜRT AYDINLAR	62
3.1.4 LATİN HARFLERİYLE KÜRTÇE ALFABE ÇALIŞMALARI	63
3.1.5 REYA TEZE (YENİ YOL GAZETESİ)	64
3.1.6 KÜRDOLOJİ AKADEMİSİ	65
3.2 ERİVAN RADYOSU	66
3.3 ERİVAN RADYOSU'NUN YAYINLARI	67
3.3.1 PROPAGANDA BÖLÜMÜ	67
3.3.2 KÖY YAŞAMI VE KOLHOZLAR	71

3.3.3 EDEBİYAT	72
3.3.4 KÜLTÜR.....	88
3.3.4.1 DENGBEJLER VE ESERLERİ	88
3.3.4.1.1 METRAN İSA	92
3.3.4.1.2 GENÇ HALİL İLE EDULE	99
3.3.4.1.3 NEVALA KEREMÜSE ÇATIŞMASI	108
3.3.4.1.4 ELİYE ÜNİSLARIN İSYANI	115
3.3.4.1.5 FERZENDE BEY	118
SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	127
EK I.....	132
FOTOGRAFLAR VE ŞEKİLLER.....	132
EK II	137
TEMUR MURADOV İLE 25 NİSAN 2012 TARİHİNDE DİYARBAKIR'DA YAPILAN MÜLAKAT	137

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

CENTO: Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)

İP: İşçi Partisi

MED TV: Med Televizyonu, Kürtçe Televizyon Kanalı

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı)

NÛÇE TV: Haber Televizyonu, Kürtçe Televizyon Kanalı

PKK: Partîye Kârkıran Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

ROJ TV: Gün Televizyonu, Kürtçe Televizyon Kanalı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STERK TV: Yıldız Televizyonu, Kürtçe Televizyon Kanalı

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TKSP: Türkiye Kürdistan'ı Sosyalist Partisi

VOA: Voice of America (Amerika'nın Sesi)

ÖZ

Çok kötü örülmüş bir duvara benzetilen Ortadoğu'daki uluslararası sınırlar ile gerçek unsurlar arasındaki pergelin en fazla açılan ucu Mezopotamya coğrafyasında yaşayan Kürtlerin mukadderatı, birlikte yaşadıkları devletlere (Türkiye, Irak, İran ve Suriye) göre şekillenmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Küresel Güçler, tarihi emellerini gerçekleştirmek için, Kürtler üzerinden planlarını uygulamaya koymuşlardır. Geleceği şekillendirmek üzere yapılan bu planlarda, propaganda aracı olarak, radyo yayınları önemli bir yer tutmuştur. Hem Sovyetler Birliği'nin etkisi ve desteği ile hem de ABD ve müttefiklerinin yönlendirmesi ve katkısı ile Soğuk Savaş döneminde birçok yerde radyo yayınları yapılmıştır. Bu yayınların; siyasi, sosyal ve kültürel etkilerini, günümüzde de, kuvvetli bir şekilde devam ettirdikleri düşünülmektedir.

Problemin Tanımı

Erivan'dan yayın yapan Kürtçe radyo yayınlarının muhtevası ve etkileri hakkında araştırma yapılmıştır. Erivan Radyosu'nun yayınları ve bu yayınların bölgeye etkisi problemin merkezini oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amaç ve Önemi

Günümüzde Medya, "Dördüncü Kuvvet" olarak adlandırılmaktadır. Medya araçları içerisinde radyo, ortaya çıktığı dönem itibari ile en etkili iletişim organı olmuştur. Küresel güçler bu yayın organını etkili bir biçimde kullanmışlardır. Bu tezin amaçlarından biri, Soğuk Savaş'ta Kürtlere yönelik yapılan radyo yayınlarını ve bu yayınların Kürtler üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaktır.

Her devletin, kendi vatandaşlarına yönelik yapılan yayınlar konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de 1955 yılından beri sürekli Kürtçe yayın yapan bir radyonun yayınları konusunda herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Dolayısı ile bu çalışma literatüre ilk defa kazandırılmış bir çalışmadır.

Araştırma Sorusu

Türkiye’de inşa olunan modern Kürt milliyetçiliğinin temellerinin atılmasında ve bu milliyetçiliğin gelişmesinde “Erivan Radyosu”nun yayınlarının etkisi var mıdır?

Metodoloji

Bu tez, literatür taraması ve mülakata dayalı bir çalışmadır. Soğuk Savaş döneminde küresel ve bölgesel güçlerin Ortadoğu ve Kürt politikaları ile bu güçlerin Kürtlerle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Kürtlerin sosyal yapıları, tarihi, dilleri ve inançlarına dair hatırlatıcı bilgiler verilerek, bu unsurların radyo yayınları ile nasıl değişime uğradıkları anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Kürt, Kürtçe, Kürtçe Radyo, Erivan Radyosu, Yezidi, Kürt Milliyetçiliği, Propaganda, Ortadoğu.

ABSTRACT

Middle East is often likened to a badly built wall. This is a region where the international borders and facts on the ground often do not correspond to each other and this incoherence is most evident in the case of Kurds living in the Mesopotamia whose fate is largely shaped by the states (Turkey, Iraq, Iran and Syria) they live in. Particularly during the Cold War era, global powers used Kurds in order to execute their plans. These plans were made in order to shape the future and radio broadcasts had an important role as an instrument of propaganda. Throughout the cold war radio broadcasts had been done in many different places both by the support and influence of the Soviet Union and by the assistance and influence of United States and its allies. It is considered that the social, political and cultural effects of these broadcasts are still alive.

Problem Definition

Research is conducted on the content and effects of the Kurdish radio broadcasts coming from Yerevan. Broadcasts of Radio Yerevan and the effects of these broadcasts on the region constitute the center of the problem.

Purpose and Importance of the Study

In today's world, media is often called as the "Fourth Estate". At the time of its emergence, radio has been the most influential organ of communication among various media organs. Global powers used this media organ effectively. One of the aims of this thesis is to reveal the radio broadcasts targeting the Kurds during the Cold War period and the effects of these broadcasts over the Kurds.

Each state should be aware of the publications and broadcasts targeting their own citizens. However, there has not been any scientific study in Turkey on the broadcasts of a radio which broadcasts in Kurdish continuously on since 1955. Therefore, this study provides a novel contribution to the literature.

Research Question

Do the broadcasts of Radio Yerevan have an influence on the construction and evolution of the modern Kurdish nationalism in Turkey?

Methodology

This thesis is a study based on literature review and interviews. Kurdish and Middle Eastern policies of the global and regional powers during the Cold War and the relation of these powers with the Kurds are evaluated. Introductory information is provided on the social structure, history, languages and belief systems of Kurds and changes incurred on these elements by the radio broadcasts are described.

Keywords: Cold War, Kurd, Kurdish, Kurdish Radio, Radio Yerevan, Yezidi, Kurdish Nationalism, Propaganda, Middle East.

PREVIEW

ÖNSÖZ

Avrupa'dan yayın yapan ve PKK'nın yayın organları olan MED TV ve kapanınca onun yerine kurulan ROJ TV, Türkiye'nin iç ve dış siyasetini etkilemiştir. Türkiye de bu yayınları engellemek için diplomatik çalışmalar yapmıştır. Bu diplomatik çalışmalar netice vermiş, ancak kapanan televizyon kanalları yerine yeni kanallar açılmıştır. En son Ocak 2012'de ROJ TV'nin kapatılması ile yerine, STERK TV ve NÛÇE TV adında iki ayrı televizyon kanalı açılmıştır. Türkiye'nin bu mücadelesi, dikkatleri Kürtçe yayıncılığa çevirmiştir. Kısa bir araştırmadan sonra, Kürtçe televizyonculuktan çok önce Kürtçe radyo yayınlarının yapıldığı görülmüştür. Birçok ülkeden yapılan Kürtçe radyo yayınları olmuş ama bu radyo yayınları arasında, Türkiye'yi en çok etkileyen ise Erivan Radyosu olmuştur. Mesela, Özgür Gündem gazetesi (17.01.2012) bir yazıda, Erivan Radyosu'nun "Kürt Uyanışının ve Başkaldırısının" temelini attığından bahisle onun Kürtlerin hafızası olduğunu; tarihini, kültürünü, sanatını ve bilincini canlı tuttuğu söylüyordu.

Yüksek lisans tezine konu olan, Erivan Radyosu hakkında çalışmalara başlanınca ciddi anlamda kaynak sıkıntısı ile karşılaşıldı. Bu konu ile ilgili yapılmış herhangi bir çalışmanın da olmadığı ortaya çıktı. "Bilgi Edinme Kanunu" çerçevesinde müracaat edilen ilgili bazı kamu kuruluşları, ellerinde buna dair bir bilginin olmadığını belirtiyorlardı.

Bu konu ile alakalı olarak müracaat edilebilecek ve bilgi alınabilecek ancak Erivan Radyosu'nun çalışanları olabilirdi. Burada da benzeri sıkıntılarla karşılaşıldı. Öncelikle incelenen dönemde, radyoda çalışanların bir kısmı hayatta değildi. Bir kısmı ise bu konuları anlatabilecek vukufiyete sahip değildi. Hepsi de yurtdışında yaşıyorlardı. Zaten radyo çalışanlarının sayısı da parmakla sayılabilecek kadardı. Nihayet en isabetli isimlerden biri olan Temur Muradov'a ulaşıldı. Muradov ismi neden önemli idi? Annesi Erivan Radyosu'nun ilk kuruluşundan itibaren 27 yıl sunuculuk, babası ise 24 yıl Erivan Radyosu'nun şefliğini yapmıştı. Kendisi de 4 yıl bilfiil çalışmıştı. Muradov, "Erivan Radyosu'nun bütün yayınları bizim evimizde planlanır ve hazırlanırdı" diyordu. Muradov ailesinin radyoda çalıştığı dönem, incelenilen dönemi kapsıyordu ve daha yararlı bilgiler verebilecek başka biri de yoktu. Elbette burada da

sıkıntılar vardı. Muradov, İsveç'te yaşıyordu ve Türkçe bilmiyordu. Nihayet bunlar da aşıp kendisi ile mülakat gerçekleşti.

Ortadoğu'da yapılan Kürtçe radyo yayınlarının arkasında küresel güçler vardı. Bunun için Soğuk Savaş ve bu dönemde küresel ve bölgesel güçlerin Ortadoğu politikalarına, özellikle Kürt politikalarına değinilerek, küresel güçlerin bu yayınlarla hedefledikleri sonuçlar anlaşılmaya çalışılmıştır.

Radyo yayınlarının konusu Kürtler ve Kürtçe olunca; Kürtlerin sosyal yapıları, dilleri ve inançlarının üzerine projektör tutularak, tarihten günümüze Kürtler tanıtılmaya çalışılmıştır. Yoksa Kürtlerin tarihi, dili, inancını araştırmak bizim tez konumuzu aşan bir mevzuudur. Radyo yayınlarının yapılmasının günümüzde Kürtler üzerinde nasıl bir etki yaptığını anlamamız bakımından bu mevzu önemlidir.

İkinci bölümde Soğuk Savaş döneminde Kürtçe yayın yapan radyolar hakkında özet bilgiler verilmiştir. Bu radyolar ABD ve müttefikleri ile SSCB'nin kurup ve/veya destek verdiği radyolardır. Bu yayınlarla kendi ideolojilerinin propagandasını yapmışlardır.

Üçüncü bölümde ise Erivan Radyosu'nun planlanması, kuruluşu, yayınları, bu yayınların içerikleri ile etkileri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Genel bir değerlendirme ile tez bitirilmiştir.

GİRİŞ

Bugün Türkiye'nin yaşadığı terör probleminin ve/veya Kürt Meselesi'nin sebepleri üzerine çok şey yazılıp söyleniyor. Bu meselenin jeopolitik, ekonomik, etnik ve kültürel temelleri vardır. Bizim üzerinde çalışacağımız alan jeopolitik ve ekonomik sebeplere dayalı ancak etnik ve kültürel zemini besleyen radyo yayınlarıdır.¹

İslam dünyasının, milli devletler vasıtasıyla moderniteye geçişini teşvik eden ve topluma modern bir kimlik vermeye çalışan elitler, 20. yüzyılda aktif roller oynamışlardır.² Kürtlerde ise elit kesimi aşiret liderleri temsil ediyordu. Batının Kürtler için tasarladıkları “Ulus Devlet” projesi,³ aşiret liderlerinin Osmanlı Devleti'nden yana tavır sergilemesinden dolayı akim kalmıştır. Kürtler açısından “Elit Problemi” yaşayan Emperyalist güçler, kendileri açısından bu problemi aşmanın zaman alacağını farkındaydılar. Bunun için uzun bir hazırlık dönemine ihtiyaç vardı.

Ortadoğu'da kullanılmaya müsait bir statüleri olan Kürtler üzerinde küresel güçler, kendi içinde çelişkiler barındıran ama uzun vadede neticeye ulaştıran politikalar uygulamışlardır. Bu politikaları belirleyen temel sebeplerden biri Amerika'nın, Sovyetler Birliği'ni kuşatma, Sovyetler Birliği'nin de bu kuşatmayı yarıp sıcak denizlere inme politikalarıdır.⁴ Enternasyonal politikalara sahip Sovyetler Birliği, kendi ideolojisi ile çatışmasına rağmen, Kürt Milliyetçiliğini desteklemiş ve Ortadoğu'da kendine bağlı bir Kürt Devleti kurma gayetlerine girmiştir. 1923 yılında Azerbaycan'da Kızıl Kürdistan denemesi ve 1946'da İran'da Mahabad Cumhuriyeti'ni kurma teşebbüsü, hep Ortadoğu'da kendine bağlı bir yapı kurma çalışmalarıdır.⁵ NATO ve Bağdat Paktı vesilesiyle güneyden yapılan Amerikan kuşatmasını, Baas hareketinin sosyalist bir hüviyet kazanması⁶ ile kuşatan Sovyetler Birliği, eğer Kürtleri kendi sistemlerine dâhil edebilirlerse aradan Türkiye'yi çıkarabilecek ve Sosyalist Blok ile

1 Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 437

2 Ira M. Lapidus, **Modernizme Geçiş Sürecinde İslam Dünyası**, MÜ İlahiyat Fak. Vak. Yay. İstanbul, 1996, s. 17

3 Hejera Şamil, **Sovyet Kürtleri Hakkında Tarihi ve Güncel İnceleme! Diaspora Kürtleri**, Peri Yayınları, İstanbul, 1995, s. 47

4 Davutoğlu, s. 135

5 Şamil, s. 48

6 Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 467

birleşmeyi sağlayacaktı. Bu da tarihi emellerine ulaşmak demektir. Diğer taraftan ABD de tehlikeyi sezmiş olacak ki, Kürtleri yanına çekebilmek için çeşitli projeleri yürürlüğe koymuştur.⁷ Kürtlerin milliyetçilik düşüncesinden uzak, ümmetçiliği ağır basan bir tavrı benimsemeleri için Irak'taki yerel unsurlarla ilişkilerini sıkılaştırmış ve propaganda faaliyetine girişmiştir. Bu propaganda faaliyetlerini İran'da da yoğunlaştırmıştır.⁸ Kürtlerin bu düşüncüyü benimsemeleri, tıpkı İran ve Türkiye gibi, komünist Sovyetler Birliği'ne karşı Amerika'nın yanında yer alması demektir. ABD; Türkiye, İran ve Irak'ta yaşayan Kürtlere için, de-etnisizasyon politikasını benimsemiştir.⁹ Görüldüğü üzere, iki düşman güç Sovyetler ve Amerika kendileri ile çelişen politikalara destek vermişlerdir.

Elbette Mezopotamya'nın zengin petrol kaynakları ve önemi her geçen gün artan bereketli su rezervleri de küresel ve bölgesel güçlerin iştahını kabartan ayrı bir sebeptir.

“Kürt” adı, Türkiye’de yaşayan Kurmanclar’ın ve Zazalar’ın kendileri için kullandıkları bir ad olmadığı gibi, “Kürtçe” de, kendi dilleri için kullandıkları bir kelime değildi. Elbette tarih boyunca kendine Kürt, dillerine de Kürtçe diyen birileri hep olmuştur. Ama bunların bugün kendilerine Kürt denilen insanların ataları olduğunu savunmak gerçeğin üstünü birilerinin hesabına kapatmak demektir. Muhtemelen tarih boyunca Kürtçeyi en iyi kullanan Goranlar’ın ataları Kürt idi. Dilleri de Kürtçe idi. Kürt ve Kürtçe kelimeleri dışarıdan, önce Araplar ve İranlılar, 20. yüzyılda emperyalist güçler ve bölge devletleri tarafından kullanılmıştır. Bu isimlendirmeler hep birilerinin gizli hedeflerine hizmet etmiştir.¹⁰

Zaten Kürtlerin yaşadıkları coğrafyanın genel şartları da Kürtler arasında birlikteliği ifade eden bir kelimenin veya kelimeler grubunun kullanılmasına müsaade etmemektedir. İletişim ve ulaşımın çok zor olduğu dönemleri nazara alacak olursak, Kürtler kendi aşiret yapılarına bağlı bir yaşam sürdürmüşlerdir. Bırakın bütün Kürtleri

7 Mehrdad R. İzadi, **Kürtler**, Doz Yayınları, İstanbul, 2011, s.144

8 Philip Kreyenbroek, Christine Allison, **Kürt Kimliği ve Kültürü**, Avesta Yay. İstanbul, 2003. Çev. Ümit Aydoğmuş, s. 118

9 Kreyenbroek, s.124

10 İzadi, s. 302

kucaklayacak düşüncelerin oluşması, farklı bir aşirete karşı dahi münasebetler hep belirli bir çizgi de ve düzeyde kalmıştır.

Yaşadıkları dağlık coğrafya, Kürtlerin sosyal yapılarını, dillerini, inançlarını ve kültürlerini ciddi bir şekilde etkilemiştir.¹¹ Bu coğrafya Türkiye Kürtlerini, beş büyük dağ bölgesine göre şekillendirmiştir. Kürtler, Munzur, Ağrı, Karacadağ, Hakkâri ve Güneydoğu Toros dağlarına göre şekillenmiştir. Bu şekillenme inanç, dil, kültür ve davranış biçimlerini etkilemiştir.

Osmanlı Devleti, Kürtleri karakteristik yapılarını en iyi anlayan ve konumlandıran devlettir, denilebilir. Kürtlere karşı uygulanan başarılı politikalarla Kürtleri yanına çekmiş ve aktif olarak istihdam etmiştir. Bu politikaların günümüz idarecilerine hatırlatacağı çok şeyler vardır. Kürtlerin, Ermenilerle olan tarihi ilişkileri ise, Ermenilerin Kürtlerle neden bu kadar yoğun ilgilendiklerine dair işaretler vermektedir.

Türkiye’de yaşayan ve Kürtçe konuşan milyonlarca vatandaşına karşı Türk Hükümetleri, 2008 yılına kadar resmi olarak Kürtçe yayın faaliyetinde bulunmamış ve kendi vatandaşlarına yönelik yayın yapan radyolara karşı da hiçbir ciddi girişimde bulunmamıştır. Bu ihmalin ve 60 yıldır devam Kürtçe yayınların, Kürtlerin reflekslerini ve hareket tarzlarını etkilediği muhakkaktır. Soğuk Savaş döneminde yapılan Kürtçe yayınların Kürt ulusal bilincinin doğup gelişmesine önemli bir katkısı olduğu muhakkaktır.

Ortadoğu’da Kürtlere yönelik birçok radyo yayını yapılmıştır. Ancak bu yayınlardan etkili olan ve varlığını devam ettirenler ABD ve SSCB’nin yaptığı ya da destek verdiği yayınlardır. Her iki güç Kürtleri kendi politikaları doğrultusunda şekillendirmek için yayın yapmışlardır.

ABD, Kürtlerin de-etnisizasyonu ve muhafazakârlaşması için¹² ve Sovyetler Birliği ise Kürtlerin uluslaşması için radyo yayınları yapmışlardır. Özellikle SSCB,

---

11 İzadi, s. 43

12 Kreyenbroek, s.124

radio yayınları için ciddi zemin ve kadro çalışmaları yaptıkları anlaşılmıştır. Bu altyapı hazırlandıktan sonra ise yayınlar bütün Mezopotamya'ya ulaştırılmış ve uzun yıllar içinde Kürtler üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

PREVIEW

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1. ORTADOĞU VE KÜRTLER

1.1 SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ'NDE KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇLERİN ORTADOĞU POLİTİKALARI

1.1.1 SOĞUK SAVAŞ

İkinci Dünya Savaşı'na müttefik olarak giren SSCB ve ABD, bu savaştan yeryüzünün iki büyük devleti olarak çıkmışlardı.¹³ Marksist-Leninist benimseyen Ruslar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Asya'da, Avrupa'da ve dünyanın öteki herhangi bir bölgesinde önem kazanan komünist akımlarla ilgilenme lüzumu duymuşlardı. Amerikalılar ise ulusların kendi kaderlerine kendilerinin karar vermeleri gerektiğini bildiren Wilson prensibini ve devletlerin birbirlerinin toprak bütünlüğüne ile bağımsızlıklarına saygı göstermeyi tavsiye eden Milletler Cemiyeti antlaşmasının 10. maddesini¹⁴ savunma adına komünizmin dünya çapındaki yayılma hareketini engellemeleri gerektiğini düşünmüşlerdi.¹⁵

Soğuk Savaş kökeni itibari ile sadece bir Sovyet-Amerikan mücadelesi de değildi. ABD, Avrupa'ya kendi beklentilerini kabul ettirmek için girmemişti. Amerikan etkisi büyük ölçüde Batı Avrupalıların kendi inisiyatifleriyle şekillenmişti. Örneğin, Batı Avrupa savunma birliğinde Amerika'nın da yer alması için ısrar eden İngiltere idi. Buna bir de Doğu Avrupa'da Sovyet yayılcılığının eklenmesi, Amerikalıların güvenlik düzenlemelerinde, içinde SSCB'nin de bulunduğu, tüm galip devletlerle işbirliğine dayalı fikirlerini hızla değiştirmiştir. Ortaya bir tarafta ABD ile Batı Avrupa, diğer tarafta SSCB ve Doğu Avrupa arasındaki farkları vurgulayan bir sistem çıkmıştı. Avrupa bağlamında bunun iki anlamı vardı. Truman yönetimi Batı Avrupa'nın iyileştirilmesini, uluslararası istikrar ve Amerikan refahı için, bir ön koşul olarak

13 Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, İş Bankası Kültür Yayınları, 9. baskı, 1997, s. 378

14 Armaoğlu, s. 214

15 William H. McNeill, **Dünya Tarihi**, İmge Kitapevi, İstanbul, 1998, Çev. Alâeddin Şenel, s. 571

görüyordu. Sovyetlerin güvenlik ve istikrar arayışları kaçınılmaz olarak Amerikan hedefleriyle çatışıyordu.¹⁶

Truman, ABD politikasını, "özgür insanlara, onlara totaliter rejimleri zorla kabul ettirme amacı güden saldırgan hareketler karşısında, kendi kurumlarını ve bütünlüklerini korumaları için yardım etmek" olacağını söylüyordu. Eisenhower şöyle diyordu: "İyilik ve şer güçleri tarihte ender görülen bir biçimde yığılmış, silahlanmış ve birbirleriyle karşı karşıya gelmişlerdir. Özgürlük tutsaklığın karşısına, aydınlık karanlığın karşısına dikilmektedir."¹⁷

1.1.2 SSCB ve ABD’İN ORTADOĞU POLİTİKALARI

Soğuk Savaş döneminde, Amerika-Sovyet kutuplaşmasının Ortadoğu’da başladığı ilk yerlerden birisi şüphesiz İran toprakları olmuştur. ABD, kuzey İran’daki Sovyet işgaline (1942-1946) karşı İran’a her türlü desteği vermiştir. SSCB’nin, İran’dan birliklerini çekmekteki isteksizliği, ABD’yi Ortadoğu’da İngiltere’nin bıraktığı boşluğu doldurmaya itmiştir.¹⁸

Ortadoğu’daki ABD ve SSCB rekabetini dört temel sebebe bağlayabiliriz. Birincisi, ABD’nin SSCB’yi kuşatma ve SSCB’nin de bu kuşatmayı yarma politikasıdır. İkincisi, Ortadoğu’nun zengin petrol kaynaklarından azami derecede yararlanma niyetleridir. Üçüncüsü, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bağımsızlıklarını kazanan devletlere kendi rejimlerini yayma düşüncesidir. Dördüncüsü ise İsrail Devleti’nin kurulmasından sonra, bu devletin güvenliğini sağlama politikalarıdır.¹⁹

II. Dünya Savaşı’ndan sonra, SSCB, İran’a yerleşme çabalarına girmiştir.²⁰ Bu tecrübeden ders alan ABD, Sovyetlerin Ortadoğu’ya yayılmasını engellemenin bir zorunluluk olduğunu düşünmüştür. Bunun için SSCB’yi, güneyden “çevreleme”²¹ ve

16 Antony Best, **Uluslar arası Siyasi Tarih**, Yayın Odası, İstanbul, 2008, Çev. Taciser Ulaş Belge, s. 212

17 Paul Kennedy, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998, Çev. Birtane Karanakçı, s. 436

18 Lapidus, s. 49

19 Davutoğlu, s. 135

20 Armaoğlu, s. 424

21 Best, s. 218

yerinde “tutma” politikası güden ABD, SSCB’ye yakın iki ülke olan Türkiye ve İran ile daha yakından ilgilenmiştir.²² 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya kabul edilmesi ve ardından 1955 yılında Irak hükümeti, İran, Türkiye ve İngiltere ile Bağdat Paktı’nın kurulması SSCB’yi güneyden çevreleme ve Ortadoğu üzerinden sıcak denizlere inmesini engelleme faaliyetleridir.²³ SSCB ise daha ziyade Türkiye ve İran ile yapılan bu kuşatmayı yarıp sıcak denizlere inme politikası gütmüştür.²⁴ 1950’lerin ortasında Ortadoğu’da Baas Partisi’nin Sosyalist bir hüviyet kazanması ile Arap Devletleri’ni yanına çeken SSCB, ABD’nin kuşatmasını, güneyden kuşatmıştır.²⁵ SSCB bu Amerikan kuşatmasını yarmak için ayrıca Türkiye, İran ve Irak’taki Kürtçü akımlara destek vermiş ve Mezopotamya’da kendi bağlı bir yapı kurmak için çalışmalar yürütmüştür. İran, Türkiye ve Irak’ta çok sayıda “Sosyalist Kürt Hareketi’nin” olması bunun kanıtıdır.²⁶

Ortadoğu’daki ABD ve Sovyet rekabetinin en önemli nedenlerinden biri de enerji yani petrol rekabetidir. İran’da ilk kez 1909’da İngiliz-İran işbirliği ile petrol çıkarılmaya başlanmıştır. 1915’te de Abadan’da petrol rafinerisi kurulmuş, böylece İran petrol üretimi İngilizlerin kontrolü altına girmişti.²⁷ İran’ın zengin petrol yataklarından pay almaya çalışan SSCB, 1946’da İran’dan çekilirken imzaladığı bir anlaşma ile İran petrollerinin % 51’ine ortak olmuştur. Ancak SSCB’nin çekilmesinden sonra, ABD’nin de desteğini alan İran yaptığı bu gizli anlaşmayı reddetmiştir.²⁸ Böylece İran petroleri üzerindeki rekabet biraz daha kızışmış oluyordu. Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra kurulan Manda yönetimlerinden biri olan Irak’ta da İngilizler 1939’a gelindiğinde ciddi oranda petrol çıkarıyorlardı. Bunun anlamı Avrupa için Ortadoğu’nun hammadde kaynağı olarak öneminin artmasıydı.²⁹ Kürtlerin yaşadıkları Mezopotamya’nın da dünya

---

22 Bernard Lewis, **Ortadoğu**, Arkadaş Yay. 5. Baskı, Ankara, 2007, Çev. Selen Y. Kölay, s.460

23 Lewis, Ortadoğu, s. 459

24 Davutoğlu, s. 135

25 Hourani, s. 467

26 Armaoğlu, s. 425

27 Lapidus, s. 48

28 Armaoğlu, s. 426

29 Hourani, s. 377

petrol rezervlerinin % 8'ine sahip olması da küresel güçlerin Kürtlere duydukları alakanın sebeplerinden biridir.³⁰

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da kurulan Manda yönetimlerinin en önemli hedeflerinin başında, sözde bağımsızlıklarını, gerçek bağımsızlığa dönüştürmek geliyordu. İngiltere ve Fransa'nın bu topraklardan çekilmesi ile 1950'li yılların başında tam bağımsızlık süreci tamamlanabilmiştir.³¹ Emperyalist devletlerden nispeten kurtulan bu yönetimler, (Irak, Suriye ve Mısır) antiemperyalist SSCB yakın ilişkiler kurmaya çalıştığında genelde iyi karşılandılar. Bir müddet sonra SSCB, elde ettiği avantajı, antlaşmalar imzalayarak ve askeri üs bulundurma hakkı elde ederek, değerlendirdi. SSCB'nin Arap ülkelerine yaklaşması, Baas Partisi'nin sosyalist bir hüviyet kazanması ile meyvesini vermiştir.³² Böylece bölgenin medeniyet ve din temelli kültürel yapısının yerini sosyalist ideolojinin yönlendirdiği Baasçı ve Nasırcı diktatoryal yapılar almıştır.³³

Küresel ölçekli bu jeopolitik kutuplaşma, İsrail'in kurulması ve hızlı bir yayılma stratejisi takip etmesi ile yeni bir gerilim hattı oluşmuştur.³⁴ Belki de Kürt meselesi veya PKK terörü dikkatleri İsrail'den, Kürtlerin yaşadıkları bölgeye çevirme gayretidir. Ortadoğu'da Filistin merkezli problemi, Mezopotamya merkezli bir probleme dönüştürmek ve dikkatlerin buraya yoğunlaşmasını sağlamak da Kürt meselesinin sebepleri arasındadır.³⁵

Soğuk Savaş'ta Ortadoğu her iki gücün sık sık karşı karşıya geldiği bir alan olmuştur. İsrail de bu küresel güçlerin karşı karşıya geldiği Ortadoğu'daki merkezlerden biridir. İsrail ile komşu Arap ülkeleri arasında 1948 - 1949 ve 1967'de patlak veren her iki savaşta da, Yahudiler Arapları yendiler. 1967'de savaşı kazanan İsrail orduları, Yahudilerin denetimi altındaki toprakları Süveyş Kanalı'na ve Ürdün Irmağı'na kadar genişlettiler, daha önce Arap ve İsrail bölgelerine ayrılmış olan Kudüs kentinin tümünü

---

30 Abdurranman Qasimlo, **Kürtler ve Mezopotamya**, Avesta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 38

31 Lewis, Ortadoğu, s. 448

32 Lewis, Ortadoğu, s. 460

33 Davutoğlu, s. 134

34 Davutoğlu, s. 135

35 Davutoğlu, s. 441

ele geçirdiler.³⁶ Arkası gelmeyen Arap İsrail savaşları, silahlanma yarışını da beraberinde getirmiştir. İsrail, güçlü Yahudi lobilerinin etkisinden dolayı, İsrail yanlısı duyguların güçlü olduğu ABD'ye yanaştı. Böylece ABD, İsrail'in başlıca diplomatik, strateji ve mali kaynağı olmuştur. 1970'te, İsrail, ABD'den silah almaya başlayınca, diğer Arap ülkeleriyle birlikte Mısır da Sovyetler Birliği'nden silah almaya başladı. Böylece silahlanma yarışında iki büyük devlet birbirlerinin karşısındaki eski yerlerini aldılar.³⁷

Ortadoğu'daki bu kutuplaşma, *de facto* sınırlar içinde yaşayan ve bir türlü istikrar kazanamayan Kürtler açısından tam bir trajedi olmuştur.³⁸ Önce Ruslar, yönetim değişikliği olunca Sovyetler, sıcak denizlere inmek için Kürtleri, körfeze doğru derinlemesine bir hat üzerinde konumlanmasından dolayı ele geçmez bir fırsat olarak görüyordu.³⁹ Kürtler 1813 yılında Rusya'ya ilk göçlerini gerçekleştirmişlerdi. Bunlar Kürtlerin, Osmanlı Devleti ile problemlili olanları idi ve çoğunluğunu Yezidiler oluşturuyordu. Daha sonra da 1832, 1878 ve 1915'ten sonra olmak üzere çeşitli tarihlerde göç etmişlerdir. Bunun üzerine Rus Hükümeti, Kürtlerle iyi ilişkiler kurmalarının ve onları kendi yanlarına çekmenin politik çıkarlarına uygun olacağını düşünmüştür.⁴⁰ Hatta 1829 yılında Rus birlikleri içinde 4 bölük Kürt gücü vardı. Komutanı Rus olan bu bölüğün komutan yardımcısı Kürt idi. 93 Harbinde de bir Kürt bölüğü vardı.⁴¹ Daha sonra da bir devletleri olmayan bu Kürtleri, kendi sistemlerinde konumlandırmak için 1923 yılında Azerbaycan'da Kızıl Kürdistan Özerk Eyaleti'ni kurmuş,⁴² bunun başarısızlığından sonra, 1946 yılında İran'da Mahabat Cumhuriyeti'nin kurulmasına yardım etmiştir.⁴³ Bunun da başarısız olmasından sonra Irak'ta Mele Mustafa Barzani'ye destek vererek yeni bir atılım başlatmıştır. Türkiye içinde de Sosyalist Kürt hareketlerine ve en nihayetinde PKK'ya destek vererek kendi emellerini gerçekleştirmeye çalışmıştır.

---

36 Mc Neill, s.583

37 Lewis, Ortadoğu, s. 460

38 Davutoğlu, s. 437

39 Davutoğlu, s. 135

40 V. V. Minorski, **Kürtler**, Komal Yay, İstanbul, 1977, s. 81

41 Minorski, s. 82

42 Şamil, s. 50

43 Armaoğlu, s. 425

ABD, Sovyetlerin bu faaliyetlerinden rahatsız olmuş, Kürtlerin Sovyetlerin yanında konumlanmasına razı olmamıştır. Sovyetleri buldukları yerde tutma stratejisinden dolayı Kürt Meselesinde Ortadoğu'daki mevcut statükoyu koruma refleksi ile hareket etmiştir. NATO, Bağdat Paktı ve sonra CENTO hep bu statükoyu muhafaza gayretleri olarak değerlendirilebilir.⁴⁴ SSCB'nin Kürtlere yönelik kültürel faaliyet ve propagandalarına aynı dilden cevap vermiştir. VOA (Voice of Amerika) Kürtçe radyo yayınlarına başlamış ve bu yayınlar İran üzerinden Türkiye'ye içlerine kadar ulaşmıştır.⁴⁵ Petrol ve su rezervleri üzerinde oturan Kürtlerin, Sovyetlerle beraber hareket etmesi, hem bu enerji kaynaklarının elden gitmesine hem de Rusların tarihi emellerinin gerçekleşmesine sebep olacaktı. Bu da ABD'nin Ortadoğu'yu kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Bunun için Kürtler ilişkisini sıkılaştıran ABD, Soğuk Savaş'tan sonra özellikle Kuzey Irak merkezli Kürt hareketlerini kendi inisiyatiflerine almıştır.⁴⁶

1.1.4 OSMANLI DEVLETİ'NDEN TÜRKİYE'YE KÜRT POLİTİKASI

II. Bayezid'in İdris-i Bitlisi'yi "*Özel Nişancı*" olarak ataması ve O'nun da *Hest Bihışt* adlı tarih kitabını yazması, Osmanlı Devleti ile Kürt ilişkilerinin resmi başlangıcı olarak kabul edilebilir. Yavuz Sultan Selim'in hizmetinde ve onun şark politikasında danışmanlıkta bulunan İdris-i Bitlisi, 1514 yılında gerçekleştirilen İran seferine ve Çaldıran Savaşı'na katıldı. Zaferden sonra öncü kuvvetlerle Tebriz'e gidip şehri teslim alıp, Osmanlı padişahını karşıladı. Savaşlardaki yararlılıklarından dolayı kendisine Diyarbakır merkezli Arap ve Acem Kazaskerliği verildi. İdris-i Bitlisi'ye çok iyi güvenen Yavuz, ona üzeri tuğralı boş kâğıtlar göndermiş ve bunların kendisi tarafından doldurularak aşiretlere verilmesini istemiştir.⁴⁷

Kanuni döneminde Tebriz, Bağdat, Erivan, Karadağ bölgesi ve İranlıların Şah Tahmasp'ın, tekrar işgal ettiği birkaç kale de ele geçirilerek,⁴⁸ Kürtlerin, hemen hemen bütünüünün yaşadığı yerler Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Bu savaşta (1554) Tebriz, Bağdat ve Süleymaniye gibi büyük şehirler ve bazı küçük kaleler Kürt

44 Lewis, Ortadoğu, s. 459

45 Kreyenbroek, s. 119

46 Davutoğlu, s. 443

47 Abdulkadir Özcan, *İdris-i Bitlisi*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, c. XXI s. 486

48 Joseph von Hammer, *Osmanlı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, Çev. Mehmet Ata, 1991, c. I, s. 22

beyleri tarafından padişah adına fethedilmiştir. Erzurum’da konaklayan Padişah’ın elini öpen Kürt beyleri padişahın ihsanlarına mazhar olmuşlardır.⁴⁹

Osmanlı Devleti’nin Kürtleri istihdam ederek doğu sınırlarını koruma gayreti, Devlet-i Âliye’nin son dönemlerine kadar devam etmiştir. Bunun son uygulamasını da II. Abdülhamid yapmıştır. II. Abdülhamid Dönemi’nde Doğu Anadolu’da merkezi otoritenin sağlanması, devletin etkin olabileceği yeni bir sosyopolitik dengenin kurulması, aşiretlerin askeri gücünden faydalanılması, bölgede Ermenilerin sürdürdüğü faaliyetlerin engellenmesi ve muhtemel bir Rus saldırısına karşı bölge savunmasının güçlendirilmesi için, Hâmiye Alayları teşkil edilmiştir. 1901 yılına gelindiğinde büyük çoğunluğu Kürtlerden oluşan altmış beş alay teşkil edilmiştir. Bu alaylar Rus ve İran sınırlarına yerleştirilerek sınır güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır.⁵⁰

Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında bu “aşiret alaylarının” bazı askeri görevler aldıkları ve Doğu Anadolu’nun savunmasına katkıda buldukları belirtilmektedir.⁵¹ Muhtemelen Milli Mücadelenin doğudan, Erzurum’dan başlamasında bu Aşiret Kuvvetleri’nin etkisi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın bu kuvvetleri hesaba katmaması düşünülemez. Mondros Mütarekesi’nden sonra işgal edilen Güneydoğu Anadolu topraklarının düzenli ordu kurulmadan önce kurtarılmasında da bu Aşiret Kuvvetleri’nin etkisinin olması kuvvetle muhtemeldir.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra işgal edilen vatan topraklarını kurtarmak için kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri içinde Kürtler de yerini almış ve İstiklal Savaşı’nda Kürtler aktif rol oynamışlardır.⁵² Zaten Lozan Antlaşması’nda da İsmet Paşa “Türk ve Kürtlerin temsilcisi” olduklarını söylemiştir.⁵³ Ancak, 1924 Anayasası, “Ulus Devlet’in” temelini atmış ve Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayanların “Ulus Devlet” vatandaşlığına dönüştürülmesi vetresi hızlanmıştır. “Türk Ulusal Kimliği’nin İnşası” için devrimler yapılmıştır. Türkiye’de yaşayan bütün Müslüman unsurlar (Boşnak, Arnavut, Kürt, Arap) Türk olarak kabul edilmiş, geri kalan Gayr-i Müslim unsurlar ise

49 Hammer, c. II, s. 23

50 Cezmi Erarslan, **Hamidiye Alayları**, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, c. XV, s. 462

51 Erarslan, DİA, c. XV, s. 464

52 Hikmet Özdemir, **Türkiye Cumhuriyeti**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1995, s.44

53 Özdemir, s. 49

Türk vatandaşı olarak kabul edilmiştir. Herkesi Türk kabul etme yani Türkleştirme politikasından en fazla etkilenen unsur Kürtler olmuştur.⁵⁴

İçeride Kürtlere karşı Türkleştirme politikası güden Türkiye, sınırları dışındaki Kürtlere ise Soğuk Savaş döneminde kayıtsız durmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan yeni dengeler açısından Türkiye, Sovyet tehlikesine karşı, ABD'ye yaklaşmış ve onun güvenlik şemsiyesi altına girme arzusu ile hareket etmiştir. NATO'nun kurulması ve buraya dâhil olması Türkiye için ferahlatıcı olmuştur.⁵⁵ Türkiye, kendi tarihi ve stratejik gücünü kullanarak uluslararası sistem içinde önemli bir konum almaktan ziyade, kendi mevcudiyetini devam ettirme kaygısıyla hareket etmiştir.⁵⁶ Ahmet Dâvutoğlu, Türkiye'nin dış Kürtlerle alakalı politikasını “*Uzun süre Ortadoğu ile ilgili meselelere kayıtsız kalan Türkiye bir taraftan bölgenin jeokültürel zeminine yabancılaşmış, diğer taraftan da bölgenin zengin jeoekonomik yapısı üzerinde yeterince etkili olamamıştır*” diyerek özetlemiştir.⁵⁷

1.1.5 İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI

Hem Kürtçenin, Hint Avrupa dil ailesine mensup olması, hem de İran halkının Kürtlere karşı akrabalık duyguları beslemeleri, İran'ın Türkiye ve Irak'a nispeten Kürtlere karşı daha ılımlı bir politika gütmesine sebep olmuştur.⁵⁸ Şah Rıza Pehlevi de, *Âri-ırk* politikası takip etmiş ve Kürtlerin de *Âri* ırktan olduğu söyleyerek, onları İran kimliği içinde mütalaa etmiştir.⁵⁹ Ama ne yazık ki Kürtlerin yaşadıkları eyaletler olan İlam, Kürdistan ve Batı Azerbaycan, İran'ın gelişmemiş bölgeleri arasında yer almaktadır.⁶⁰

Türkiye'de çıkan Kürt isyanlarına, Sovyetlerle beraber destek veren İran,⁶¹ Irak'ta ise ABD ile beraber hareket ederek ayrılıkçı Kürt hareketlerinin yanında yer

54 Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Yay. 5. Baskı, Ankara, 1993, Çev. Metin Kıratlı, S. 354

55 Armaoğlu, s. 518

56 Davutoğlu, s. 71

57 Davutoğlu, s. 73

58 Hamid Ahmedi, **İran: Ulusal Kimlik İnşası**, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, Çev. Hakkı Uygur, s. 114

59 Abdulhaluk M. Çay, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, Boğaziçi Yayınları, Ankara 1993, s. 473

60 Ahmedi, s. 281

61 Çay, s. 473